

МАКЕДОНСКО-ИТАЛИЈАНСКИ МИГРАЦИОНИ ВРСКИ И ИТАЛИЈАНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СПОРЕД ПОПИСИТЕ ОД 1948 ДО 1994 ГОДИНА

Никола В. ДИМИТРОВ^{*/}

ИЗВОД^{**/}

Врските помеѓу Македонија и Италија датираат уште од најстари времиња и истите речиси се присутни низ целата историја.

Овој труд има за задача да ги отргне од заборава македонско-италијанските врски поврзани со печалбарството, транзитирањето, патиштата и престојот на македонските печалбари и економските емигранти, кои од крајот на XIX и почетокот на XX век, како и во периодот на 60-70-тите година на XX век поминале низ просторот на Италија.

Исто така, во трудот ќе се презентираат статистички податоци за бројот на италијанско население во Република Македонија според пописите од 1948 до 1994 година.

ABSTRACT

MACEDONIAN-ITALIAN MIGRATIONAL CONNECTIONS AND ITALIAN IN REPUBLIC MACEDONIA BY THE REGISTER FROM 1948 TO 1994 YEAR

Nikola V. Dimitrov

The connections between Macedonia and Italy are dating since old times and they staued present thery the whole history.

The task of this effort its to do not forget Macedonian-italian connections related with earning, tranzit, roads and stay of the Macedonian earnyrs and economical emygrants, who had passed through Italy. Till the end of XIX and beginning of the XX centyry, as and the period of the 60-70 years of the XX centyry.

Also in this effort will be presented statistical data for the number of the Italian population in Republic Macedonia by the register from 1948 to 1994 year.

^{*/} д-р Никола В. Димитров, професор по географија во ДСУ Гимназија “Јосип Броз-Тито” – Битола, Бул. “Први Мај” бр. 51, 7.000 - Битола

^{**/} Трудот е презентирана на Научен Собир “Македонско-италијански односи” одржан на 10-11 мај 1996 година во Битола – хотел “Молика”-Пелистер. Зборникот на трудови од овој научен собир е отпечатен во 1999 година, меѓутоа, и покрај уредното доставување на ракописот и флопи дискета, сепак труд е изоставен во Зборникот. На предлог на авторот, Редакцијата на списанието “Прилози” на Македонското научно друштво трудот го објавува. Авторот по тој повод искажува јавна благодарност.

1. Македонско-италијански миграциони врски

Појавата на печалбарството на македонска почва има повеќевековни традициија.

Од XVII век, а нарочито од XVIII и XIX век македонските поимотни трговци и занаетчии масовно учествувале на сите панаѓури не само во Македонија туку и во странство, а некои од нив имале и свои фирми во повеќе градови во Европа. Дел од трговците во странство останувале по неколку месеци па и години, дури потоа се враќале во Македонија.

На овој начин, преку трговијата се јавуваат и првите надворешни миграции со сезонски карактер, кои подоцна ќе ги поттикнат печалбарските миграции. Меѓутоа, сепак, главни причини за појавата и развојот на печалбарството биле големите даноци, економските кризи, бедата, несигурниот живот, немањето доволно пари и слично. Излезот од безизлезната положба македонското население го барал во мигрирање, најчесто од економска, но и од воено-политичка природна, сепак тој се решавал да го напушти својот дом и да тргне во потрага по подобри услови низ широкиот балкански, европски, а подоцна и поширокиот светски простор. Тешката економска и политичка положба во Македонија кон крајот на XVIII, а особено во текот на целиот XIX век, кај поголем број од македонското население предизвикала масовно гурбетчиство или печалбарство.

Во прво време печалбата била во бид на сезонски работа на селаните од пасивните селски населби во рамничарските села и чифлизи, како и по градовите на Македонија и Турската Империја. Градови кои биле најпосетени од печалбарите биле: Солун, Битола, Скопје, Драма, Кавала, Серес, Цариград, Смирна, Скадар, Одрин, Елбасан и други. Нешто подоцна печалбарската маќа влегува и низ градовите на новите балкански држави Србија, Бугарија, Грција, Романија. Македонските печалбари стигнуваат и до Русија, Австрија, Италија (Венеција, Трст и други градови), Франција, Германија, Египет, Палестина, Персија и други земји.

Така, кон средината и втората половина на XIX век, секоја година Македонија ја напуштале од 70 до 100.000 луѓе^{1/} кои оделе на печалба во поголемите европски градови и држави и се враќале дома по една или повеќе години. Меѓутоа, небил мал бројот на печалбари кои останувале да работаат, како и на оние кои ги оставиле коските во туѓина.

Можеби, приближно во тој период (втората половина и крајот на XIX век) првите македонски морнари, а потоа и

^{1/} Група автори, Историја на македонскиот народ, Кн. II, Скопје, 1969 година, стр. 113

печалбари ги “откриваат” новите континенти Америка и Австралија. Кон крајот на XIX век од Македонија кон Америка тргнале првите поголеми групи на печалбари, а особено по илинденското востание. Како што вели Горче Петров “тоа почнува да се шири како зараза”. Од 1903 до 1906 година во Америка заминале околу 50.000 луѓе. Но, од нив само околу 18.000 останале постојана^{2/}

Кон крајот на XIX и почетокот на XX век просечниот број на печалбари од Македонија бил 85.210 печалбари.^{3/}

Интересот за печалбарство, но и трајно емигрирање уште повеќе се зголеми особено по Младотурската револуција, Балканските војни и Првата светска војна. Во тој период илјадници Македонци, но и друго население ја напуштиле Македонија. Поголем број од македонските печалбари покрај во европските земји (Франција, Германија, Италија, Австрија, Полска, Романија) заминува и во други земји (Египет, Турција, Иран), а особено во прекуокеанските земји (САД, Канада, Австралија, Аргентина и сл.).

Најголемиот Македонски град Солун, покрај важен стопански, културен и трговски центар, бил и најголемо пристаниште. Во него се одвивала интензивна трговска размена со многу земји од Средоземјето, а особено со Италија. Во прилог на зближувањата помеѓу Италија и Македонија дејствувал и отворениот италијански конзултат во Солун во 1860 година, а подоцна и конзулатот во Битола отворен во 1895 година.^{4/}

Развиеното македонско занаетчиство и надворешната трговија во текот на XIX век, доведе да богати и истакнати македонски трговци да имаат свои трговски филијали надвор од Македонија. Дел од овие трговци имале свои филијали во Италија, и тоа во градовите: Трст, Венеција, Ѓенова, Неапол и други. Нешто покасно започнува и поинтензивна соработка помеѓу Италија и Македонија, особено изразена преку трговските врски и појава на италијански трговски филијали прво во Солун, а покасно и во Битола.^{5/} На овој начин започнува да се продлабочуваат трговските и миграционите врски меѓи двете земји и двата народа.

Македонските печалбари билетите за патување со брод во европските и прекуокеанските држави ги купувале во сообраќајните друштва – компании кои имале свои агенции

^{2/} **Гане Тодоровски**, Македонското ослободително дело (Избор статии од Горче Петров), Скопје, 1971 година, стр. 149-150

^{3/} **Душко Хр. Константинов**, Печалбарство, Битола, 1964 година, стр. 90

^{4/} **Кочо Сидовски**, Огласот на италијанското востание во Италија во 1903 година, Историја година XIX, број 2, Скопје, 1983 год., стр.105-116

^{5/} **Данчо Зографски**, Равотокот на капиталистичките елементи во Македонија во време на турското владеење, Скопје, 1967 год., стр.570; **Милка Здравева**, Македонија во меѓународниот сообраќај и трговија во XVIII и почетокот на XIX век (1699-1815), Скопје, 1986 год., стр. 165

во Македонија, особено во Солун, Битола, Скопје, а покасно во Охрид, Прилеп и други градови. Тие агенции во суштина ги застапувале големите италијански, германски, американски, француски, грчки, холандски, белгиски, англиски и други компании кои имале свои поморски линии за САД, Канада, Аргентина и Австралија.

Најпознати поморски компании биле: “Кунард Лајн Компани”, “Компани Генерал Трансантлантук”, “Хамбург Америка Лајн”, “Ред Стар”, “Уајт Стар Лајн”, “Шербург Лајн”, “Лојд”, “Раул Компани”,^{6/} “Мислер и Комп”^{7/} и други. Македонските печалбари од Солун и Пиреа до Италија и Франција, односно од италијанскиот и западноевропскиот брег до Америка, ги користеа следните познати медитерански и западноевропски прекуокеански бродови: “Сент Луис”, “Чикаго”, “Леополдина”, “Мавританија”, “Арабик”, “Јулио Цезар”, “Парскевија”, “Еуропидес”, “Темистокле”,^{8/} “Фландрија”, “Европа”, “Бремен”, “Манчестер”, “Нормандија” и други. Овие прекуокеански бродови се движеле со брзина од 40-60 км/час.

Главни правци и патишта на движење на македонските печалбари и емиграција за Америка и Австралија, за периодот од крајот на XIX и почетокот на XX век поминала низ територијата на Италија.

Имено, за Америка еден дел од македонската емиграција патувала по копнен пат и ја користеле железницата од Македонија-Србија-АвстроУнгарија-Италија-Франција до пристаништата на Атланскиот Океан. Други мигранти се движеле комбинирано по копно и море, и тоа од Македонија-Албанија (Драч)-Јандранско Море-Италија (Биндизи), а од овде по суво или вода до Неапол, Ѓенова или до некои друго европско пристаниште (Марсеј, Бордо, Кале, Хавр, Брест, Амстердам, Шербург, Бремен, Хамбург, Ливерпул, итн). И трети исклучиво го користеле поморскиот пат од Солун, со етапни линии Солун-Пиреа-Бриндизи; Солун-Пиреа-Неапол; и Солун-Пиреа-Ѓенова. Всушност тоа биле главните печалбарски патишта на транзитирање низ Италија. Пристаништето Ѓенова било најважното италијанско пристаниште од каде италијански и други прекуокеански бродови директно се упатувале кон другите континенти.

За Австралија се пловело од Солун-Пиреа преку Суецки канал до Австралија, а од Ѓенова преку Неапол-Месина-

^{6/} Душко Хр. Константинов, Печалбарство, ..., стр. 18

^{7/} Трајче Грујоски, Економски миграции во странство на населението од Битола и Битолските села, Економски факултет, Јубиларен годишник, Скопје, 1970 год., стр. 243

^{8/} Душко Хр. Константинов, цитирано дело, стр. 20

Суецки канал до Австралија, или околу Африка до Австралија.

Како резултат на Првата светска војна повеќе години (1921, 1929, 1934, 1937 и 1939/40 година) светот е зафатен од економски кризи. Тоа доведува до спласнување изумирање и исчезнување на старото печалбарството. Така, голем дел од македонските печалбари се враќаат во татковината. Меѓутоа, и во тој период, меѓу двете светски војни, бродските сообраќајни компании доходовно стопанисуваат. Така, во периодот меѓу двете светски војни во Македонија свои претставништва (агенции) имаа следните бродски фирми: “Винчестер”, “Ред Стар Лајн”, “Хамбург Американ Лајн”^{9/}, “Арија” и други. Сите тие компании се занимаваа со транспорт на печалбари од Европа во прекуокеанските земји и назад.

Втората светска војна, и првите години по војната доведоа и до целосно исчезнување на печалбарството. Од територијата на Република Македонија сè до 1959 година практично нема иселување или пак нивниот број е многу мал. Но, затоа пак македонското население од Егејскиот дел на Македонија беше изложено на масовен егзодус, присилно емигрирање во повеќе источно-европски земји, за да од педесеттите години емигрира и од тие земји, во најоддалечените Австралија, САД, Канада, Нови Зеланд и други прекуокеански земји.

Процесот на иселување на Македонците од Егејскиот дел на Македонија започнува уште од втората половина на XIX век, а особено се интензивира од 1912 година па наваму. Речиси низ целиот период иселувањето на Македонците отворено го помагале грчките власти. Најинтензивно иселување на Македонците било по Граѓанската војна во Грција, кога иселувањето се одвивало во два периоди, и тоа од 1950 до 1961 година и од 1962 до 1971 година. При што втората фаза на иселувањето е во поголем обем, и тоа во прв ред во Австралија, Канада, а делумно во САД.^{10/}

Нов бран на миграционо движење Република Македонија ја зафаќа т.н. современо печалбарство кон “белиот свет” и тоа се одвива од 1959 година па наваму. Овој вид на печалбарење е познато како економско емигрирање, кое во прво време се дефинира како привремено емигрирање, на привремена работа за да потоа стане и трајно, дефинитивно иселување.

^{9/} **Трајче Грујоски**, Битола – Дејството на основните фактори врз општествено-економскиот развој (докторска дисертација), Битола, 1971 година, стр. 96

^{10/} **Тодор Симовски**, Населените места во Егејска Македонија, Кн.Прва, Скопје, 1978 година, стр. 9-31

Најголемата економска емиграција Македонија ја напушта во периодот од 1963 до 1976 година и истата во најголем обем се одвиваше со прекуокеански бродови, и тоа примарно преку Италија, односно од пристаништето Ѓенова, а од таму кон Австралија и Америка. Ова пристаниште остави трајни спомени во екзодусот на илјадниците Македонци. Македонските “нови печалбари” до Ѓенова најчесто патуваа со железница, односно со “возот на плачот”, како што фигуративно беше наречен возот Битола-Љубљана-Ѓенова. Од Ѓенова-најголемото италијанско пристаниште, по еден до два дена чекање илјадниците македонски емигранти сами или со своите семејства вледуваа во прекуокеанските бродови и се упатуваа кон крајните дестинации-пристаништата во САД, Канада и Австралија. Пловидбата за Австралија се одвиваше преку Суецкиот канал, но и околу Африка.^{11/}

Покрај Ѓенова, мигрирањето на Македонците се врши и од други неиталијански пристаништа, и тоа: Солун (Солун-Пиреа-Порт Саид-Суецки канал-Австралија), Авр, Амстердам, Бордо, Хамбург и други пристаништа (Западна Европа-Атлански Океан-Северна и Јужна Америка).

На линијата Ѓенова-Њујорк пловеле големите прекуокеански бродови, гордост на италијанската бродоградба: “Леонардо Да Винчи” од 32.000 БРТ, “Микеланџело” и “Рафаело” со по 43.000 БРТ и 720 членови екипаж. Овие бродови можеле да примат до 1.700 патници.^{12/} На линијата Ѓенова –Сиднеј пловеле повеќе бродови, од кои попознати биле: “Рома” со 22.000 БРТ и 1.000 патници, “Маркони” и “Галилео Галилеј” со по 27.500 БРТ, 400 членови екипаж и 1.200 патници.^{13/}

Од 1965 до 1970 година од Р.Македонија во прекуокеанските земји се иселиле вкупно 22.000 лица.^{14/} Според процени, за периодот 1960-1975 година од Република Македонија во прекуокеанските земји емигрирале над 35.000 лица, при тоа Република Италија ја користеле како транзитна земја.

Веќе од средината на седумдесетите години, кога за прекуокеанските земји се патува со авион, а и кога за

^{11/} После војната на Блискиот Исток, Суецкиот канал од јуни 1967 година е затворен за пловидба, така да заобиколниот пат околу Африка повротно стана актуелен. Ова секако дека довело до големи пореметувања во помоскиот транспорт. Во средината на 1975 година Суецкиот канал повторно е отворен за сообраќај. – **Jovan Dini**, *Saobra ajna geografija*, Beograd, 1976 god., str. 105

^{12/} **Kliment Derado**, ITALIJA, Zagreb, 1975 god., str. 28

^{13/} Податок добиен од разгледници: “Галилео Галилеј” и “Маркони” и од анкета на луѓе кои патувале со тие бродови.

^{14/} Тенденции и карактеристики на запослувањето во странство, Тематска конференција на ССРМ, кн. II, Скопје, 1971 год., стр. 37

македонската емиграција привлечни стануваат и земјите од Западна Европа, важноста на Италија како транзитна земја престанува. Но затоа пак, веќе од тој период се среќаваат и првите македонски економски мигранти и во Италија. Имено, во периодот 1960-1966 година се регистрирани и првите 18 Македонци кои работаат во Италија.^{15/} Во наредниот период бројот на македонската емиграција од година во година се зголемува, за да според податоците од пописот од 1991 година нивниот број изнесува 637 лица, кои работаат и престојуваат во Република Италија.^{16/} Нивниот број од почетокот на деведесеттите години па наваму забрзано се зголемува и достигнува број од околу 3.000 лица. Најголем број од емиграцијата потекнува од просторите на западниот дел на Р.Македонија. Македонската емиграција примарно работи во градежништвото, но не е мал бројот и на лицата кои во Италија престојуваат и поради извршување на разни занаетчиски работи, како и лица кои се заради школување и студирање. Македонското емигрантско население во Р.Италија најповеќе е сконцентрирано во градови: Рим, Милано, Торино, Ѓенова, Венеција, Трст, Неапол, Бари, Бреша, Анкона, Равена, Верона, Римини, Бергамо и други.

Табела I. – Основни компоненти на македонско население кое работи и престојува во Р.Италија (според пописот од 1991 година)^{17/}

	Вкупно	Деца		Лица на возраст од 15-27 години	Работоспособно население		Женско население 15-49	Ученици		Студенти
		Под 7 год.	Од 7-14 год.		Машко 15-64 години	Женско 15-59 години		Во ОУ	Во СУ	
На работа	471	-	-	209	3904	66	63	-	-	-
Членови на фамилија	166	55	46	37	19	42	42	34	7	1
ВКУПНО	637	55	46	246	409	108	105	34	7	1

2. Бројот на Италијани во Република Македонија според пописите од 1948 до 1994 година

Од податоците што се презентирани во Табела II забележуваме дека движењето на бројот на Италијани во Р.Македонија е континуиран процес веќе околу 50 години. Имено, тие, иако се застапени во мал број, сепак, во континуитет ги има во нашиот простор. Во најголем број на случаеви тоа се мажени-женети лица во РМ или лица кои

^{15/} Migracije stanovni tva Jugoslavije, Institut dreu tvenih nauka, Beograd, 1971 god. str. 91

^{16/} РЗС; Попис на населението, домаќинствата, становите и земјоделските стопанства во 1991 година, Статистички преглед 230, Скопје, 1993 година.

^{17/} РЗС; Попис на населението, домаќинствата, становите и земјоделските стопанства во 1991 година, Статистички преглед 230, Скопје, 1993 година.

работаат во италијански фирми, и се разбира Италијани кои се во служба на амбасадата на Р.Италија во Р.,Македонија.

Табела II. – Бројно движење на Италијани во Р.Македонија според пописите од 1948-1994 година^{18/}

Попис	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1994
ВКУПНО	56	41	57	48	59	74	46

Според пописот од 1991 година бројот на Италијани во Р.Македонија изнесувал 74 лица, од кои 64 живееле во градовите, а 10 лица во рурална средина. Овие лица биле разместени во 16 општини, од вкупно 34-те општини во Р.Македонија.

Гледано по општини најголем број на Италијани имало во општина Карпош 18 лица, Кисела Вода 12, Чаир 10, Битола 7 и Охрид 5 лица или вкупно во петте општини имало 52 лица или 70 % од вкупниот број, а во останатите општини нивниот број се движел од 1 до 4 лица или вкупно 22 лица.

Гледано по градови, во 9 града на РМакедонија живеат Италијани, и тоа во Скопје 45 лица (60 %), во Охрид 5, Кичево 4, Прилеп 3, Битола 2, Велес 2 и по еден во Гостивар, Куманово и Струга. (Види: Табела III)

Во 17 општини се регистрирани 68 лица кои за мајчин јазик го имаат италијанскиот. Во Општина Битола регистрираме зголемување од 7 на 10 лица, а во Гевгелија и Радовиш среќаваме по едно лице со мајчин италијански јазик, додека пак за националност не се изласиле.

Последниве години се создаваат поволни услови за потрајни и подлабоки пријателски врски помеѓу Македонија и Италија. Овие збогатени пријателски односи можат да доведат и до зголемување на бројот на Италијани во Р.Македонија, и на Македонци во Р.Италија, како и до побогата економска соработка помеѓу двата пријателски народи.

^{18/} SZS; Kona ni rezultati popisa stanovni tva od 15 marta 1948 god. Knjiga IX, Stanovni tvo po narodnosti, Beograd, 1954 god.; PЗС; Попис на населението и становите, 1971 година, Население по народност во СР Македонија, Статистички преглед 42, Скопје, 1973 г.; PЗС; Население во градовите на СР Македонија 1948-1981 година, Статистички преглед 162, Скопје, 1986 година; PЗС; Попис на населението, домаќинствата, становите и земјоделските стопанства во 1991 година, Статистички преглед 226, Скопје, 1992 г. Од PЗС за 1994 година добиен е податок само за вкупниот број Италијани во РМ без анализа по општини и население места.

Табела III. Број на Италијани и Италијани по мајчин јазик во Р.Македонија според пописот од 1991 година

Општина	Средина:		Број на Лица Италијани	Број на лица со Италијански мајчин јазик	Општина	Средина:		Број на Лица Италијани	Број на лица со Италијански мајчин јазик
	Вкупно	Град				Останато	Вкупно		
Битола	Вкупно		7	10	Скопје	Вкупно		45	37
	Град		2	2		Град		45	36
	Останато		5	8		Останато		-	1
Гевгелија	Вкупно		-	1	<i>Гази Баба</i>	Вкупно		2	1
	Град		-	1		Град		2	-
	Останато		-	-		Останато		-	1
Гостивар	Вкупно		1	1	<i>Карпош</i>	Вкупно		18	15
	Град		1	1		Град		18	15
	Останато		-	-		Останато		-	-
Кичево	Вкупно		4	1	<i>Кисела Вода</i>	Вкупно		12	8
	Град		4	1		Град		12	8
	Останато		-	-		Останато		-	-
Куманово	Вкупно		2	2	<i>Центар</i>	Вкупно		3	6
	Град		1	1		Град		3	6
	Останато		1	1		Останато		-	-
Охрид	Вкупно		5	5	<i>Чаир</i>	Вкупно		10	7
	Град		5	5		Град		10	7
	Останато		-	-		Останато		-	-
Прилеп	Вкупно		3	3	Струга	Вкупно		2	2
	Град		3	3		Град		1	1
	Останато		-	-		Останато		1	1
Радовиш	Вкупно		-	1	Струмица	Вкупно		1	3
	Град		-	1		Град		-	2
	Останато		-	-		Останато		1	1
Тетово	Вкупно		2	1	Титов Велес	Вкупно		2	1
	Град		-	-		Град		2	1
	Останато		2	1		Останато		-	-
					ВКУПНО	Вкупно		74	68
						Град		64	54
						Останато		10	14

Фотографија 1.- Масовно испраќање на печалбари-иселеници од железничката станица во Битола за Австралија во 1963 година

Фотографија 2. - Ѓенова – Италија, почетно пристаниште за прекуокеанската емиграција

LJUPCO.JPG

Фотографија 3. – Разгледница на прекуокеански брод “Галилео Галилеј” кој пловел за Австралија

SCAN8.JPG

Фотографија 4. – Разгледница од која се гледа внатрешноста на прекуокеанскиот брод “Маркони” со кои нашите иселеници патувале за Австралија